

 ZORAN RANKOVIĆMONOGRAFIJA O IMENIMA POMENIKA
MANASTIRA KRUŠEDOLA

COBISS: 1.19

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.V24I2.7114](https://doi.org/10.3986/jz.v24i2.7114)

Dragana Novakov, *Imena Pomenika manastira Krušedola*, Beograd: Pravoslavni bogoslovski fakultet Univerziteta, Institut za teološka istraživanja, 2017, 182 str. (cirilica)

Nedavno je naučnoj – a i široj – javnosti predočena monografija dr Dragane Novakov pod naslovom *Imena Pomenika manastira Krušedola*. Autorka je svoju monografiju predstavila u više kraćih ili dužih poglavlja koji su pobrojani u okviru sadržaja i to: skraćenice (7), Uvodne napomene (9–12), Istorijat manastira Krušedola (13–15), Arheografski opis pomenika manastira Krušedola (17–54), *Imena pomenika manastira Krušedola* (55–108), a u okviru *Imena pomenika* obrađena su i analizirana: *Imena slovenskog porekla* (65), *Semantika imena* (66–81), *Nadimci* (81–83), *Struktura imena slovenskog porekla* (83–97), *Neslovenska imena* (97–98), *Kalendarska imena* (98–106), *Imena pod uticajem susednih naroda* (106–108); dato je i nekoliko napomena o patronimima (109–113); slede zaključne napomene (115–123), registar (125–166) u okviru koga su data muška i ženska imena i na kraju je literatura (167–180) i engleski sažetak (181–182).

U monografiji Dragane Novakov predstavljen je i analiziran raznovrstan i pažnje vredan onomastički materijal na različitim nivoima (jezički: fonetski/fonološki, delom morfološki i leksički, potom pravopisni i semantički). Budući da se bavi građom iz *Pomenika* (druga polovina XVI i prva polovina XVII veka) nastaloj u srpskoj sredini, većim delom u Vojvodini, studija predstavlja i doprinos osvetljavanju onomastičke situacije severnog dela Srbije pomenutoga perioda. Najzad, u određenoj meri ona popunjava (sagledavajući celokupan materijal) i prazninu u poznavanju jezika pisara, koji su živeli i delovali na ovome terenu, a ne samo u manastiru Krušedolu.

Dragana Novakov je u uvodnim napomenama objasnila šta su to pomenici i koja je njihova uloga u bogosluženju Pravoslavne Crkve. Posle detaljne analize njihove upotrebe u bogosluženju svedeno je zaključila da su to, u suštini, zbornici (parusije) »sa imenima živih i upokojenih hrišćana«. U njima su našli mesto i počivši i živi članovi vladalačkih porodica srpske srednjovekovne države, srpski svetitelji, crkveni velikodostojnici, monasi, monahinje itd. kao i obični mirjani – verni narod Božji. Pomenici su, dakle, crkvene, bogoslužbene knjige, sa imenima počivših i živih članova Crkve koji su javno spominjani za vreme bogoslužjenja.

Čitajući na bogoslužjenjima imena za spominjanje, sveštenoslužitelj je molio Boga da ih se seti i pomene ih u Carstvu Nebeskom. Pomenici predstavljaju zbirku imena, nastajali su tokom više godina, u okviru određene crkvene zajednice.

Važno je napomenuti da je, uopšteno uzev, obrađivanje onomastičke građe (antroponimije u osnovi) izuzetno teško i zahteva od autora veliku pažnju i višeslojno znanje. Antroponimi su nastajali tokom više godina, u okviru određene manastirske obitelji ili parohijske zajednice, a one ličnosti koje su ušle u spisak pominjanih za vreme bogoslužjenja upisivala su, uglavnom, sveštena lica koja su vršila pomene. Ti crkvenoslužitelji bili su različitog stepena obrazovanja a naročito znanja iz oblasti jezika i pravopisa kojim su se služili sačinjavajući pomenik – da li je to bio već u ranijim vekovima standardizovan srpskoslovenski, ili su se u njemu našli i »nanosi« iz ruskoslovenskog, slavenoserbskog pa i iz narodnog jezika koji je tek trebalo da doživi standardizaciju.

Sve crte koje se tiču srpskog narodnog jezika, a koje čine deo Pomenika, predstavljaju određenu koheziju sa srpskoslovenskim jezikom, koji je prisutan u uvodnom delu spomenika. To nam govori da ova dva jezika, srpski narodni, i srpski bogoslužbeni u vreme upisivanja priložnika, nisu bili jedan drugom oponenti, do isključivosti. Srpskoslovenski, koji je naravno, s pravom imao prvenstvo upotrebe namenjenom početku rukopisne knjige ovoga tipa, i srpski narodni, koji se odnosi na zapise i imena običnog sveta zajedno, nisu narušili pomenički bogoslužbeni tekst, niti sadržinu celoga spomenika, što je Dragana Novakov posebno naglasila.

Posle kratkog istorijata manastira Krušedola dolazi arheografski opis ovoga pomenika. Već u ovom odeljku autorka je jezik pomenika definisala kao spomenik srpskoslovenskog jezika »iz posleresavskog perioda, s crtama srpskog narodnog jezika i ruskoslovenskog«. I što je takođe važno – Dragana Novakov je obratila pažnju i na činjenicu da je pomenik napisan »u dužem vremenskom periodu«, da se primećuje razlika kad je u pitanju pismo (na početku je pismo urednije nego kasnije, neki pisari pišu poluglas, a neki pajerak itd. O svemu ovome kao i o drugim samoglasničkim i suglasničkim pojavama govori se u okviru Grafije i pravopisa).

Dragana Novakov je u svojoj monografiji identifikovala 4085 oblika imena »njihovih fonetskih i morfoloških varijanata, deminutiva, hipokoristika itd., a od toga je 728 različitih«. Dobro je i korisno što je autorka posebno obratila pažnju na imena kod pripadnika društvenih staleža – tu će biti imena visokih crkvenih velikodostojnika, jeromonaha, igumana, đakona, monaha, monahinja, despota, despota, kneževa, vojvoda itd. i pokušala da utvrdi »kakva je razlika ili sličnost njihovih imena sa antroponimima ostalog stanovništva«. Zaključila je da su, na primer, crkvena lica nosila kalendarska imena preuzeta iz grčkog, latinskog ili hebrejskog jezika; takva imena nose i srpski despoti (zabeleženo je 5 imena iz ove kategorije).

U ovom pomeniku koji se najviše vezuje za severni deo Srbije (Vojvodinu) tokom XVI i XVII veka nalazimo bogat slovenski antroponimijski materijal. To se naročito vidi u delu Pomenika u kome se obrađuju imena običnih mirjana.

Ovaj odeljak koji se odnosi na slovensku (i praslovensku) antroponimiju naročito je zanimljiv i važan, generalno uzevši za istoriju srpskog narodnog jezika, za njegov sveukupni habitus.

Autorka je pokazala bogatstvo ličnih imena slovenskog porekla i njihovu motivaciju, koja je izuzetno raznovrsna i zanimljiva. Tako nalazimo imena prema nazivima životinja, prema nazivima ptica, prema biljkama, imena koja su u vezi sa vatrom, imena prema prirodnim pojavama, imena s negacijom, imena od opisnih prideva, teoforna imena itd. Navode se i imena nepoznate ili nejasne etimologije, nadimci. Dužna pažnja posvećena je i strukturi imena slovenskog porekla. Posebno se analiziraju složena imena, imena s prefiksima, imena s negacijom; takođe se podvrgavaju analizi fonološke varijacije i varijante u imenima. Deo rada posvećen je neslovenskim imenima, u okviru kojih se analiziraju kalendarska imena. Zanimljiv i važan zaključak koji izvodi Dragana Novakov jeste da je u ovom Pomeniku broj neslovenskih imena, pre svega hrišćanskih, mnogo veći od broja slovenskih. Ovo bi mogao biti i dokaz, prema autorkinom mišljenju koji se može prihvatiti, »o snazi hrišćanskog elementa na ovom terenu sredinom XVI i početkom XVII veka«. Navode se najfrekventnija hrišćanska imena u ovom Pomeniku: (a) muška: *Jovan, Petar, Nikola, Stepan, Mihail, Pavle*, (b) ženska: *Ana, Jovana, Marina, Marta*.

Takođe su navedena imena nastala pod uticajem susednih naroda, npr. romanska, mađarska, imena orijentalnog porekla itd. Najzad su date i neke napomene o patronimima, jer se o prezimenima i raspravljalo i još uvek raspravlja u onomastici i šire: u istorijskim, etnografskim, sociolingvističkim radovima (tu je pitanje porodičnih nadimaka, tzv. sekundarna prezimena, koja kasnije mogu biti potencijalni patronimi itd).

Količina prikupljenog materijala i obrađene građe, kao i bogatstvo ilustrativnih primera i odlična prisutnost različitih antroponima, kako onih kalendarskoga porekla, tako i slovenskoga, razmatrani su iz različitih uglova, što pokazuje i da se jedan pomenički tekst u kojem je mnogo pisarskih ruku, može i jezički sagledati. I što takođe govori da su srpski pisari poticali iz značajnih pisarskih centara, i to pokazali u rukopisnim knjigama ovakvoga tipa, a na šta je autorka skrenula pažnju.

Obradivši antroponime, poneki nadimak i patronim koji su se javili u Pomeniku, Dragana Novakov izradila je ovu monografiju koja je svakako privlačna i onima koje zanima srpski jezik, istorija, teologija, kao i identitet stanovništva ovoga srpskog kraja, a ne samo onomastika.

Takođe, ova monografija pokazuje i da onomastika nije samo puko popisivanje građe, nego da je ona i istinski naučni rad uz uvažavanje pristupa prethodnika što je autorka ovom knjigom i pokazala.

U tom smislu, mislim i da je ova monografija dragocen doprinos poznavanju onomastičkih i jezičkih prilika priložnika – Srba u srednjem veku u Vojvodini.

Pojavu gotovo sveobuhvatne analize prvi put jednoga Pomenika, autorke Dragane Novakov, smatram izuzetno važnom, a monografiju vrednim i značajnim prilogom u dijahronoj onomastici i istoriji srpskoga jezika.